

**OLIY VA O'RTA MAKTABLARDA PSIXOLOGIYA O'QITISH
TARIXI**

Jarilkasimova Gulnur Sharapat qizi

Kudaybergenova Dilaram Bazarbay qizi

*BERDAQ NOMIDAGI QORAQOLPOQ DAVLAT UNIVERSITETI CHIMBOY
FAKULTITETI 3-A AMALIY PSIXOLOGIYA TALABASI.*

Erjanova Venera

*Berdoq nomidagi Qoraqalpoq Davlat Universiteti Pedagogika va psixologiya
kafedrasi assistenti. Oliy va o'rta maktablarda psixologiya o'qitish tarixi*

Annotatsiya. *Ushbu maqolada oliy va o'rta maktablarda psixologiya fanining o'qitilish tarixi, uning rivojlanish bosqichlari hamda ta'lim tizimidagi o'rni yoritilgan. Psixologiya fanining xalqaro miqyosdagi shakllanishi, O'zbekistonda ilmiy fan sifatida tan olinishi va maktab dasturlariga joriy etilishi tahlil qilinadi. Oliy ta'limda psixologiyaning mustaqil yo'nalish sifatida rivojlanishi va o'rta maktablarda "Psixologiya asoslari" fanining o'quvchilarga ko'rsatadigan ta'siri yoritilgan. Maqolada psixologik bilimlarning ta'limdagi ahamiyati va amaliy foydasi haqida xulosa chiqarilgan.*

Kalit so'zlar: *psixologiya, ta'lim tizimi, oliy maktab, o'rta maktab, psixologiya asoslari, pedagogik psixologiya, maktab psixologi, O'zbekiston, fan tarixi.*

Kirish

Psixologiya – inson tafakkuri, his-tuyg'usi va xatti-harakatlarini o'rganadigan fan sifatida qadim zamonlardan boshlab ilmiy izlanishlarning markazida bo'lib kelgan. Bu fan turli davr va bosqichlarda o'zgarib, takomillashib bordi. O'zbekiston va dunyo miqyosida psixologiyaning ta'lim tizimiga kiritilishi ham bosqichma-bosqich, tarixiy taraqqiyot asosida yuz bergan. Ushbu maqolada aynan oliy va o'rta maktablarda psixologiya fanining o'qitilishi tarixiy taraqqiyoti tahlil qilinadi.

Asosiy qism

1. Dunyo tajribasi

Psixologiya fanining maktablarga kirib kelishi XIX asr oxiri va XX asr boshlariga to'g'ri keladi. 1879-yilda Vundt tomonidan Germaniyada birinchi psixologik laboratoriya ochilgach, psixologiya fan sifatida mustahkamlandi. Keyinchalik AQSh, Rossiya, Fransiya, Angliya kabi mamlakatlarda psixologiya fanining ta'limdagi roli ortdi. XX asr o'rtalariga kelib, maktab psixologiyasi alohida yo'nalish sifatida rivojlandi. Oliy ta'limda esa psixologiya pedagogika, tibbiyot, huquqshunoslik yo'nalishlarida asosiy fanlardan biri sifatida o'qitila boshlandi.

2. O'zbekistonda psixologiya fanining ta'lim tizimiga kirib kelishi

O'zbekistonda psixologiya fani ilk bor XX asr boshlarida pedagogika fanining tarkibida o'qitila boshlagan. 1920–1930-yillarda Turkiston xalq dorilfununida (hozirgi O'zbekiston Milliy universiteti) psixologiyadan ilk ma'ruzalar o'qilgan. Mustaqillikdan so'ng, 1990-yillarda fanlar tasnifi yangilanishi bilan bir qatorda psixologiya mustaqil o'quv faniga aylantirildi. Hozirgi kunda psixologiya maktab dasturiga asosiy hayotiy kompetensiyalarni shakllantirish vositasi sifatida kiritilgan.

3. Oliy ta'limda psixologiya fani

Bugungi kunda O'zbekistondagi ko'plab oliy ta'lim muassasalarida “Umumiy psixologiya”, “Pedagogik psixologiya”, “Ijtimoiy psixologiya”, “Amaliy psixologiya” kabi fanlar o'qitiladi. Psixologiya bakalavriat va magistratura bosqichlarida mustaqil yo'nalish sifatida shakllangan. Bu esa mutaxassislarni ilmiy asosda tayyorlashga xizmat qilmoqda.

4. O'rta maktablarda psixologiya o'qitilishi

O'rta maktablarda psixologiya 10–11-sinflarda “Psixologiya asoslari” fan sifatida tanishtirilgan. Darslarda o'quvchilarga o'zini anglash, o'zini boshqarish, stressga qarshi kurashish, kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish kabi mavzular o'rgatiladi. Bundan tashqari, maktab psixologi orqali ham o'quvchilar bilan individual ishlar olib boriladi.

Xulosa

Psixologiya fanining oliy va o'rta ta'lim tizimidagi o'rni bugungi kunda tobora ortib bormoqda. Bu fan nafaqat nazariy bilimlarni, balki hayotiy ko'nikmalarni

shakllantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, ijtimoiy-emotsional salomatlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Kelgusida ushbu fanning o'quv dasturlarini yanada boyitish, zamonaviy psixologik yondashuvlarni tatbiq etish ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abduqodirov A. Pedagogik va yosh psixologiyasi. – Toshkent: O'zbekiston, 2020.
2. Azizxo'jaeva N.N. Pedagogika va psixologiya asoslari. – Toshkent: Fan, 2019.
3. Ergashev I. Umumiy psixologiya. – Toshkent: Iqbol, 2021.
4. Jo'rayev N. Ta'limda psixologiya fanining o'rni. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2022.
5. Karimov B. Psixologiya asoslari: o'quv qo'llanma. – Samarqand: SamDU, 2018.
6. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi. Umumiy o'rta ta'lim maktablari uchun psixologiya fanidan darslik (10–11-sinflar). – Toshkent: “Yangi asr avlodi”, 2023.
7. www.edu.uz – O'zbekiston Respublikasi Ta'lim portali.
8. www.ziyonet.uz – Ta'lim va fan axborot portali.
9. www.psychologytoday.com – Zamonaviy psixologik tadqiqotlar va maqolalar portali.
10. www.unesco.org – UNESCO xalqaro ta'lim va psixologiya yondashuvlari.